

KROTITELÉ ĐÁBLŮ

LUDVÍK SOUČEK

Ludvík Souček
KROTITELÉ ĎÁBLŮ

Palmknihy 2015

Copyright © Ludvík Souček – dědicové c/o DILIA 2015
Cover design © Nikola Klímová 2015

ISBN 978-80-7486-195-6 (ePub)

ISBN 978-80-7486-196-3 (mobi)

ISBN 978-80-7486-197-0 (PDF)

OBSAH

ÚVODEM.....	6
VYPRAVĚČ POHÁDEK.....	8
KAPITOLA DESETI TISÍC KILOMETRŮ	19
ZA DZÉRÉNY	29
ZÁHADY CHALDZAN-DZACHU	36
PODIVNÉ SOJOMBO	46
NA VĚTRNÉ CESTĚ.....	58
NERGŮJ.....	67
PÍSEČNÝ DRAK	75
V ULÁNBÁTARU	87
DOUPĚ	98
POSLEDNÍ DĚJSTVÍ	112

Běží velbloud horami
bez krku a bez tlamy.
Co je to?
(Cesta)

Mongolská hádanka

Neznámý velitel – tygr
a peklo – neznámý kraj.

Mongolské přísloví

ÚVODEM

Proč vlastně chci psát o zážitcích, které už jsou dávno minulosti, o lidech tak nebo onak ztracených z očí? Vzpomínky blednou, stávají se pouhým obrysem skutečnosti jako stará fotografie, zažloutlá a pokrytá skvrnami plísně. A je to tak dobře. Kdo z nás by unesl celý náklad minulosti, všech drobných i velkých bolestí, nepříjemností a nezdarů? Občas ale přece jen zůstane nějaká událost i přes propast let tak živou a zřetelnou, že ji nelze přejít, zamlčet, zapomenout.

Příběh, který dnes začínám psát u okna, otevřeného do jarního večera, bzučícího vzdáleným hlukem jezu, vypráví o dobrodružství odehrávajícím se daleko odtud, mezi červenými skálami, posypanými zářivými zrny chalcedonů a achátů. Dnes již není důvod o něm mlčet. To, co napíšeš, může být stěžejí zneužito novými Krotiteli ďáblů. Je to, myslím, romantické vyprávění – ale mně tehdy připadalo všechno docela prosté, samozřejmé a někdy strašně únavné. Dýmající duny, šlehané jemným piskem, šedý opar prachu nad poušti, skály rozžhavené jako pec a ostré jako břitva – k tomu všemu se však teprve dostaneme, až nadejde správný okamžik.

Ted' chci jen vysvětlit, proč jsem se právě já, zoolog a velmi chatrný spisovatel, pustil do obtížného díla: pro malou, bodavou střepinku minulosti. Pro obó, navršené v nejpuštější krajině, jakou jsem kdy poznal. Pro vše, co se událo mezi uveřejněním dvou kratičkových zpráv, které jsem postupně vystříhl a vlepil do oškubaného cestovního deníku. Pokud si jich v novinách vůbec někdo povšiml (o čemž silně pochybuji), dozvěděl se z první, že do Mongolské lidové republiky odcestovala skupina československých vědců; druhá, ještě kratší, oznamovala jejich návrat. Takových zpráv má každý pořádný redaktor několik v zásobě pro případ, že by se sazárna dožadovala vyplnění prázdného místa mezi články. Je tedy, jak vidíte, víceméně náhoda, že se obě zprávy vůbec v novinách objevily – ale já stavěl vlastníma rukama obó z rudých balvanů na planině, kde kolem bot proudil písek jak mělká a velmi rychlá řeka, zaplavující kraj od obzoru k obzoru, a kde obrovské kosti pravěkých ještěřů, napůl skryté v přesypech, byly daleko spíše doma než naše auto, zapadlé po nápravě do písečné povodně.

Poprvé v životě tedy začínám psát něco jiného než vědecký článek nebo pravidelnou měsíční zprávu o činnosti preparátorů muzea, o návštěvnosti zoologického oddělení a o přednáškách, které jeho zaměstnanci uspořádali. Je to příběh o Krotitelích d'áblů, o Vyprávěči pohádek, o červu olgoj-chorchojovi, o bílých plstěných jurtách a o žluté obloze, plné slunce. Za tím vším však pořád vidím tmavorudé obó, ztracené v poušti daleko za Dalan Dzagadem. Jeho obraz mě doprovázel až sem, k oknu obrácenému do jara a k hučení jezu. Dokud nebude vyplněna prázdnota mezi dvěma kratičkými novinovými zprávami, dotud nesplatím svůj dluh Vyprávěči pohádek a lidem Altan – delchi, Zlaté matky země, s nimiž jsme čelili smrti ve velmi ošklivé podobě.

Obávám se, že píši příliš zmateně. Vzpomínky se derou na povrch současně, splétají se a matou. Je čas začít docela od počátku podle nitky deníku, s písmem tu výborně čitelným, psaným v pohodli jurty nebo dokonce chladné klášterní cely, tu vybledlým sluncem a roztřeseným horečkou. Nitka se však nikde netrhá a bude nás bezpečně doprovázet.

VYPRAVĚČ POHÁDEK

Mezi svými lidmi
jinou tvář nenosil.
Mezi nepřáteli
neměl jinou tvář.

Tajná kronika Mongolů

Vše začalo velmi dávno, za druhé světové války, vlastně už před ní. Kdybychom ovšem chtěli stopovat počátek událostí a prokopávat se vrstvami času až na samý kořen, došli bychom ještě daleko hlouběji a na ciferníku kalendáře by valem ubývala léta, desetiletí.

Vezměme raději všechno zkrátka.

Můj příběh začíná patnáctého dubna jednoho roku, kdy jste byli t a k h l e malí, pokud jste ovšem byli vůbec na světě. V lesích se ještě tu a tam povalovaly rezavé trosky německých tanků a kolem silnic ležely pomačkané karosérie aut s vytlučеныmi reflektory. Kluci se dívali s otevřenou pusou za každým tryskovým letadlem a do kosmu létali leda hrdinové fantastických románů.

Letopočet jsem ostatně skoro zapomněl a za pár let jej zapomenou určitě, že však bylo patnáctého dubna, vím bezpečně a přesně. Vždyť je to datum náramně slavné, dlouho očekávané a tak důležité, že jsem mu zatím každý rok obětoval celý jeden den z dovolené. Právě tehdy to však nebylo tak docela jednoduché. Zřizovali jsme teprve své muzeum, každý den přicházely nové zásilky, hromada nezkušených lidí se hemžila po schodech nahoru a dolů a k dovršení všeho se dveře ani netrhly návštěvami „nezištných dárců“ ve věku mezi osmi a osmdesáti lety. Doslechli se o našem ústavu nebo si o něm přečetli neprozřetelnou zprávu horlivého redaktora krajského deníku. Přinášeli – většinou v papírových pytlících – všelijaké kameny bez označení nalezišť, ptačí vejce, amatérsky vycpané lovecké trofeje, parohy, které zřejmě doma na půdě překázely, občas také živé slepýše a ještěrky. Několik dní jsme pro dobrou vůli všechno s díky přijímali a skládali, kam se dalo, naši zaměstnanci si neměli mezi hromadami všelijakého haraburdí kam sednout a kde položit termosku s kafem. Pak už to bylo na ředite-

le přece jen trochu moc. Posadil mě jako nejkldnější a zdvořilé diplomacie schopnou osobnost do kamrlíku, kde měl v daleké budoucnosti vládnout pokladník (až ho ovšem získáme), a od rána do odpoledne jsem udílel rady a pokyny, většinu darů zdvořile odmítal a tu a tam něco s díky přijal. Mezitím jsem pro zpestření běhal do třetího patra, kde bylo moje zoologické oddělení, abych alespoň tu a tam dohlédl na vybalování beden zaslaných Národním muzeem, na konzervování sbírek hmyzu, katalogizaci, zařizování laboratoře a ještě asi na tisíc dalších maličkostí.

Když jsem čtrnáctého dubna řediteli nadhodil, že si vezmu druhý den dovolenou, zhrozil se a chvíli vykládal o pocitu odpovědnosti, o krajně nevhodné době a o přímo vražedně chladném počasí, přičemž měl ovšem na mysli jen a jen „nezištné dárce“, s nimiž se bude muset zabývat místo mne. Nakonec – přirozeně – dovolenou podepsal. Netušil, chudák, že mě uvidí v muzeu až za mnoho měsíců... Nu – já jsem to netušil taky.

Večer jsem zamilovaně vybalil své „nádobíčko“, složené ve starém, vyrudlém batohu, který mě provází už hezkých pár let. Z hliníkových krabiček se usmály něžně chmýřité krasavice, Spider Fly, Wet Fly, Dry Fly i Palmer Fly, jedna krásnější než druhá, rozechvělé i nejjemnějším závanem dechu, jako by toužily užuž letět mezi mladými olšemi. Spider Fly, Dry Fly a ostatní fešandy nejsou totiž ničím jiným než umělými muškami a patnáctého dubna začíná rybářská sezóna na pstružích potocích. Muškaření. Zkrátka – korunovace rybářského sportu.

Možná že pro rybaření nemáte patřičné pochopení a že znáte ryby leda z nálepek konzerv v rajském protlaku, rybáře jen jako zasmušilé, nehybné postavy na lodičkách a terče dobrých i horších vtipů. Ale muškaření, panečku, to je jiná! To jsou divoké potoky a zlatavé tůňky s číhajícími dravci, to je voňavý devětsil a podběl, to je desetiboj s vodou, balvany a zrádnými mokřadly, kam v mžiku zajedeš až po pás, to je umění jemného, elegantního pohybu zápěstí, vrhajícího obloukem lehounkou mušku právě před mlsné huby kroupnatých pstružích krasavců. A pak, jako vyvrcholení, divoký boj, kdy na tenkém vlasci zápasí ryba proti lidské chytrosti a zkušenosti...

Nedivte se, že pro mne začíná opravdová rybařina právě až patnáctého dubna, i když v našem černém kraji, plném kouře, mlhy a pro-

padlin, v místech, kde ještě před několika desítkami let těžili havíři na samém povrchu uhlí, sedí už čtrnáct dní kolem rezavých tůněk „skalní“ rybáři, usilující lstivě malinkými kuličkami těsta podle zcela spolehlivých a tajných receptů o životy karasů a línků.

Nemohl jsem usnout. Ještě v noci jsem se pro jistotu dotápal k batochu, zatočil starým dobrým „perfektem“, muškařským navijákem, zavřel brzdou, je-li v pořádku, a teprve pak jsem spal bez výčitek svědomí. Potom že postrádám cit odpovědnosti...

Ráno bylo překrásné. Na obloze ještě dohasínaly hvězdy, když jsem už na dvoře muzea sakroval a foukal si na klouby prstů, odřené klikou při natáčení Sígfrída. Sígfríd byl jednou z miliónů objektivních příčin, proč Němci nevyhnutelně museli válku prohrát. Byl to potměšilý a napohled přímo ohyzdný bojový automobil se zkoseným krytem kapoty, takže na silnici vypadal, jako by stále čenichal po stopě zlého činu. Našel jsem ho v příkopu poblíž města hned po revoluci, když jsem přijel zajistit a upravit budovu příštího muzea. Vypadal tak zbědovaně, že mi ho národní výbor bez námitek přidělil zároveň s přátelským upozorněním, kde bude zřízena nejbližší sběrna kovového šrotu. Seskupením celé řady zázraků však Sígfríd, jak jsem ho mstivě nazval, jezdil, a stal se dokonce v okolí dost populárním. Sedláci, klímající s nezbytnou fajfkou mezi zuby na kozlíku, bleskurychle seskakovali a popadali valachy za uzdu, jakmile uslyšeli jeho vzdálený rachot. Byl v tom kus lidové moudrosti – setkání se Sígfrídem snesl bez nervového otřesu jen kůň hluchý jako poleno nebo vycvičený pro frontu.

Nakonec jsem přece jen vyjel, vybaven štípaným prutem, gumovými kalhotami a batohem, uloženým v místech, kde kdysi Sígfrída zdobila zadní sedadla. Za chvíli jsem už stál na zarostlém břehu nejkrásnějšího pstružího potoka na světě zrovna v hodině, kdy se lehká jarní mlha protrhává a ptáci nasadí k parádním áriím. Nu – a potom bylo všechno to, co jsem už, tuším, popsal: devětsily a podběly, desetiboj se zákeřnou stezkou, ztrácející se v nejne očekávanějších místech pod kolmými skálami, kde jsem se musel nad kolena brodit. A hlavně pstruzi, nádherní pstruzi...

Ani jsem nevnímal, že sluníčko už vystoupilo dost vysoko a vysušilo rosu na mladé trávě. Stál jsem zrovna za olší, skloněnou nad slibnou tůňkou, a prohledával opatrnými vrhy mušky jeden kout po druhém, pečlivě se ukrýváje za kmenem, aby můj stín nedopadl ani na

cípeček hladiny, když mě přepadl protivný a nepříjemný pocit, že někdo stojí za mnou. Znáte to, vidíte? Vzápětí jsem si řekl, že jsem blázen, že jsem ty dny a noci v muzeu asi trochu přeháněl a že bych si měl vzít delší dovolenou, když už trpím stihomamem i tady, za sedmerými závorami zatopených kusů stezky – a vtom se kousek za mnou ozvalo tiché, jakoby omluvné zakašlání.

Několik věcí se událo najednou. Trhl jsem rukou a moje nejlepší parťáček z koroptvího peří navždycky zůstal a s kusem utrženého vlasce někde pod spleť kořenů. To za prvé. Za druhé jsem zaklel, což je v takové situaci lidské a zcela pochopitelné. A za třetí jsem přes rameno uviděl malého, kulaťoučkého človíčka v pečlivě upnutém zimníčku a v širokém černém klobouku. Seděl na bobku a napjatě sledoval, co provádím.

„Fujtajxl, člověče,“ vyjel jsem, „kde jste se tu vzal? A co tu děláte?“

Človíček zdvořile pozdvihl klobouk, jako bychom se nesetkávali v lese, ale na promenádě.

„Promiňte, prosím, nechtěl jsem rušit. Pokud je mi známo, vyžaduje tento způsob lovu klid a obezřetnost.“

„To vyžaduje. Jenže jste mě polekal tak, až jsem urval nejlepší mušku...“ postěžoval jsem si a přehraboval se v krabíčce, hledaje vhodnou náhradu.

Zpod černého klobouku se ozvala rozpačitá omluva.

„Smím se podívat, dovolíte?“

Pokrčil jsem rameny. Človíček přistoupil a se zájmem sledoval, jak se hmoždím s očkem na vlasci a navazuji mouchu, která se mi zdála dost pestrá pro slunečný den, dost malá pro jarní lov a zároveň dost velká pro tenhle potok – zkrátka schopná oklamat i zkušeného a ostražitého prstřížního bojovníka.

„To je zajímavé,“ užasl můj pozoruhodný společník, „domníval jsem se, že chytáte na opravdové mouchy nebo alespoň na jejich dokonalé napodobeniny, a zatím tu vidím jenom chomáčky barevných peříček...“

„Jsem stoupencem skotské muškařské školy, která nenapodobuje otrocky přírodu jako anglická,“ vysvětloval jsem, „a spoléhá se taky trochu na fantazii ryb.“

Človíček se vážně uklonil, jako by děkoval za poučení. „Myslím, že bych... za těchto okolností... dal také přednost skotské škole. Případá

mi jaksi sportovnější, nemyslíte, doktore?“

Doktore!

Ted' jsem si uvědomil, že zatím neodpověděl na přirozený a oprávněný dotaz, odkud se tu vzal a co tu chce, že vykládám jako na instruktáži rybářského dorostu a že mě ten člověk nejspíš zná, i když jsem ho docela jistě nikdy neviděl. Mám dobrou paměť na obličej, zvlášť jsou-li tak neobyčejné jako jeho. Měl oči nápadně daleko od sebe, bystré a pronikavé, smolně černé vlasy a v kulatém obličejí až překvapivě energickou bradu. Lícni kosti a snědá plet' vzdáleně připomínaly nějakou východní národnost, nejspíše Vietnamce nebo Korejce.

„Snad. Ale jak jste se sem dostal?“

Překvapeně zdvihl obočí.

„No – přece pěšinou ! A kde nebyla, tak rebus desperatis, čili vida nezbytí, vodou...“

Opravdu ! Ted' teprve jsem si povšiml, že má pod suchým zimníkem kalhoty a boty promočené a že za ním zůstává mokrá cestička jako za hastrmanem. Opřel jsem prut o olši. Nejsem sice zrovna pápěrka, ale kdopak ví, co ten blázen (kdo jiný se může brodit v zimníku za chladného dubnového rána?) provede v nejbližším okamžiku. Rebus desperatis ! Já ti dám rebus desperatis!

Človíček zdvihl omluvně dlaně.

„To je maličkost. Víte, já jsem přišel za vámi. Jste přece doktor Filip, že?“

„Ano – ale kdo vám...“

„Ředitel muzea. Popsal mi Sígfrí... váš automobil i místo, kde nejspíše budete.“

Tak je to tedy! Krevní msta nadříceného, přijímajícího místo mne „nezištné dárce“. Když už mi musel dát dovolenou, alespoň za mnou poslal šilence. No počkej zítra! Ted' ovšem bylo třeba provést naléhavou záchrannou akci.

„Svlékněte si kalhoty a boty, člověče! Honem, dělejte!“ zahartusil jsem přes rameno a dal se do sbírání pokud možno suchých větví a loňského listí. Za chvíli plápolal ohníček a nad ním se sušily človíčkovo kalhoty, ponožky a boty. Seděl na balvanu jak lesní skřítek, zabalený do zimníku, který si zřejmě při brodění pečlivě vykasal a tak ho zachoval „schopný provozu“.

„Když už tedy díky vám nemohu rybařit, budeme si alespoň hezky povídat, ano?“ navrhl jsem, když už byla záchranná akce v proudu. „Tak co vlastně ode mne chcete? A kdo račte být? Máte sbírku motýlů? Nebo to jsou kameny?“

Zamrkal bystrýma očima a vytáhl z kapsy pytlík bonbónů. Když jsem rozhořčeně odmítl, strčil sám jeden rozvážně do pusy.

„Dovolíte-li, obrátím pořadí otázek. Já jsem Vinař. Vinař z národopisného oddělení... vlastně teď pracuji na ministerstvu zahraničí. Vždycky na to zapomenu. Promiňte!“

„Vinař? A z národopisného oddělení? Snad ne Karel Vinař?“

Človíček, vlastně teď už ne anonymní človíček, ale Vinař, jehož ryze české jméno rozptýlilo domněnky o Vietnamu a Koreji, stydlivě přikývl.

„Karel Vinař, Srovnávací studie o pohádkách přírodních národů?“

Zase kývnutí.

Prohlédl jsem si ho pozorněji, se zájmem. „Srovnávací studie o pohádkách přírodních národů“ jsem už dlouhá léta považoval za vzor podobných knih a jako zoolog jsem je četl znovu a znovu. Byly skvělým dokladem o nejrozmanitějších druzích vztahů obyvatel všech pěti světadílů ke zvířatům.

„Sbírku motýlů ani kamenů nemám,“ pokračoval, „i když jsem na nějakou klidnou zálibu už často myslel – ale to víte, doktore, čas, čas a zase čas! Chronický nedostatek času ve spojení s tuláckým životem. Kristepane, ještě ke všemu stěhovat krabice s motýly... Víte, že jsem vlastně celá léta brousil světem ve vašich stopách a tu a tam se mi dokonce podařilo vás předejít?“

„Opravdu?“ podotkl jsem zdvořile a odsunul pro jistotu boty kousek dál od ohně, upozorněn varovným pachem přiškvařené kůže.

„Namouduši! V Samarkandu na jihu Uzbekistánu jsem byl současně s vámi – jenže vy jste měl tehdy jiné starosti. Pracoval jste, tuším, zrovna ve Výzkumném ústavu zootechniky... Nemám pravdu? Tak vidíte. A já poslouchal a zapisoval písně při dutáru. Pamatujete se ještě, doktore? Vzpomínáte na píseň o hrachu, kterou si zpívali Darchati na počátku každé hostiny? Nebo jste už docela zapomněl?“

Ne, nezapomněl jsem. Nezapomněl jsem ani na fantastickou zříceninu mešity Bibi-chanum, jejíž klenba by prý stačila, i kdyby se zřítilo nebe. Nezapomněl jsem na černou desku Timurovy hrobky, tak

prostou, jak okázalá je ultramarínová kupole mešity Gúr-i-emíru nad ní. A dovedl jsem si – kupodivu – docela dobře představit drobného mužička, sušícího se teď na břehu severočeské pstruží říčky, někde v Afrasjábu u mešity Šáh-i-zinda nebo v bývalé osadě malomocných, Machau-kišlaku, jak poslouchá pohádky potulných dervišů.

„Samarkand –“ díval se Vinař do země a pečlivě kreslil proutkem klikyháky do písku mezi oblázky, „vidíte, a tím to zdaleka nekončí. Několik měsíců po vás jsem byl v Buchaře. Já hledal zbytky pověsti o městě Uctívačů ohně, zničeném Iskanderem Dvourohým...“

„Alexandrem Velikým...“ poznamenal jsem mimovolně.

„Ovšem, Alexandrem Velikým. A vy jste z Buchary tehdy odešel do Buzuluku. Já – bohužel – nemohl. To zatracené srdce! Pracoval jsem pak v redakcích novin a československého vysílání z Moskvy. Pohádky musely počkat, to se ví. Ale ještě jednou jsme se taktak minuli. Víte kde?“

Zavrtěl jsem záporně hlavou.

„Vzpomínáte na Čagan-Ubinský les, doktore? Na talaje, mongolské zajíce? Na cedry v Isyk-taň?“

Les kolem nás se kouzlem Vyprávěče pohádek proměnil. Zase jsem cítil na tvářích ledový vítr z Tarbagatajských hor i svíravou bolest v dávno zahojených ranách. Tehdy byly ovšem potaženy teprve jemnou, růžovou kůží. Přijel jsem z fronty až na samý okraj Velké země spolu s několika dalšími invalidy, blázny a zarytci s rozkazem o zavedení velkorysého chovu dobytka pro frontu i zázemí. Horečka, hrubě otesané trámy prvních salaši, jednoruký, tlustý Chódžoj s okousanou dýmkou a s německou pistolí v zadní kapse kalhot...

„Vidíte,“ usmál se Vinař a přelomil prut v půli, jako by dělal tečku za svým vyprávěním, „co všechno o vás vím! A teď se dostávám po četných odbočkách, které byste měl pohádkáři odpustit, docela blízko odpovědi na první otázku, totiž proč jsem přišel a co vlastně chci.“

„Můžete se zatím obléci.“ poznamenal jsem. „Všecko už je skoro suché. Jen boty nechte ještě chvilku u ohně.“

Poděkoval a navlékl si znovu kalhoty z velmi špatné, náhražkové látky. Ve vodě ztratily tvar a podobaly se teď rourám od kamen. Přehodil však nohu přes nohu se stejnou elegancí a samozřejmostí, s jakou pozdvihl klobouk při představování. Bosé nohy, promodralé chladem, poněkud kazily dojem.

„Jsem vlastně u konce. Já zažil – rebus desperatis – konec války v Moskvě – vy jste se vrátil do vlasti z Mongolska, kde jste po svém zranění pracoval jako člen komise pro nákup potravinářských výrobků nebo něčeho podobného v jižní části země, v Jihogobijském ajmaku. Je to tak?“

„Dokonale. Ale pořád jste mi nevysvětlil, co tu vlastně chcete. Vaše vědomosti o mém životě jsou pozoruhodně rozsáhlé, a dokud nebudu vědět, proč jste je shromažďoval, upřímně řečeno – trochu nepříjemné. Chcete mě snad pozvat do Mongolska?“

„Přesně to, prosím. Považujte to za zcela oficiální pozvání.“

„Vy jste se asi zbláznil!“ vyjel jsem překvapeně. „Co bych tam, proboha, dělal?“

Vinař mávl rukou, jako by odháněl mouchu. Chtěl asi naznačit snadné zapuzení všech mých námitek.

„Je to sice trochu složitá záležitost,“ řekl a chvíli se odmlčel, jako by hledal vhodná slova, „ale v obrysech, v nichž bude sdělena vašim přátelům, přijmete-li ovšem pozvání, velmi prostá. K doplnění paleontologických sbírek Národního muzea, značně zastaralých a většinou omezených jen na nálezy z území našeho státu, bude do Mongolské lidové republiky vypravěna skupina dvou vědců a dvou preparátorů. Takřka v posledním okamžiku bylo rozhodnuto rozšířit ji o zoologa, který by nezávisle na programu ostatních členů skupiny získával další materiál pro muzeum — ukázky jihomongolské zvěřiny všeho druhu. Z celé řady důvodů padla volba jednomyslně na vás.“

„Promiňte, ale to je fantazie. V Ulánbátaru jsou, pokud je mi známo, právě teď zřizovány vědecké ústavy, které už za několik měsíců dodají materiál na požádání. Nejspíše výměnou, a k tomu rychleji, spolehlivěji a levněji než vlastní výprava. Ostatně, jaké důvody by mohly svědčit zrovna pro mne?“

Vinař je měl zřejmě připraveny.

„Především řeč. Dorozumíte se přece mongolsky?“

Málem mě rozesmál. „Dorozumím se – to je přehnané! Naučil jsem se trochu chalcha-mongolsky. To je jakýsi státní jazyk. Kromě Chalchů ovšem žijí v Mongolsku Dörbóti, Mingati, Ojrati, Dzachačini, Burjati, Chotoni, Bajtové, Kazaši, Uzbeci a ještě asi dvacet dalších národností. Jejich jména jsem už dávno zapomněl. S těmi se určitě nedomluví, leda rukama.“

„Alespoň něco, doktore. A potom ovšem byly oceněny vaše lovecké zkušenosti a znalosti zoologa a preparátora.“

Ty jsem popřít nemohl a nechtěl – ale nezdály se mi tak důležité.

„V jižní Gobi toho nemá zoolog moc na práci. Jsou tam divocí osli, kulani, několik druhů antilop – dzérénů a horských koz, pouštní brouci – smrtnici a jejich nevlastní bratraci svižníci. Zajíci – možná. A dost.“

Vinař se na mne podivně podíval.

„Víc nic? Opravdu nic?“

Pokrčil jsem překvapeně rameny. „Pár kusů koní Przewalského, rozhodně méně než v pražské zoo. Mouchy, komáři, všekazi. Nic zajímavého.“

„I za to bude muzeum nepochybně vděčné. Byl jsem ostatně informován, že lov vzácnějších druhů antilop je velmi obtížný.“

„Jenom pro svátečního lovce. Když nejde o sportovní střelbu, ale o získání materiálu pro muzeum, může dobře vybavená výprava nadháňet zvěř automobilem.“

„Tak vidíte – vaše zkušenosti budou určitě neocenitelné! Okamžik –“ zarazil další námitky, které jsem chtěl uplatňovat, „mám pro vás ještě jeden argument. Vezměte ho, prosím, v úvahu, nežli se rozhodnete.“

Vytáhl z náprsní kapsy zimníku obálku a podal mi ji. Nebyla zalepená. Uvnitř jsem nahmatl obdélník tuhého papíru, z kterého se vyklubala fotografie dvou mužů. Oba byli oblečeni ve tříčtvrteční kožichy s huňatými límci, se zkříženými řemeny na prsou, s brašnami na spisy u boku a se samopaly, zavěšenými na krku. Byli skloněni nad jakýmsi papírem, snad mapou, a téměř se dotýkali ušankami. Pozadí tvořila část stěny nákladního vagónu.

Nikdy jsem ten snímek neviděl – a přece jsem ho znal. Bylo to zvětšené políčko z reportážního filmu sovětského válečného kameramana. Dřevěná věžička, vykukující kouskem cibulovité báně za vagónem, byla zvonici buzulucké cerkve, menší z obou postav byl velitel čtyř, poručík Sever, druhým jsem byl já. Film byl natočen při našem odjezdu na frontu v březnu 1943.

Obrátil jsem fotografii. Na rubu bylo napsáno pečlivým, drobným a důvěrně známým rukopisem pět slov:

Jestli můžeš, Filipe, jed’.

Sever

Žádné vysvětlení, žádné datum.

Vinař předešel mou otázku.

„Váš přítel Sever mi pro vás dal tento trochu stručný, ale nepochybně originální dopis. Prý jste mu vždycky dost důvěřoval.“

„Šklebil se, když vám to říkal?“

„Šklebil. Hrozně šklebil.“

Vzal jsem s uspokojením na vědomí, že se Jirka Sever v letech, kdy jsme se ztratili jeden druhému z očí, vůbec nezměnil. Často nás dělily tisíce kilometrů. Nepsali jsme si. Skutečné přátelství není třeba přizívat dopisy. Dozvěděl jsem se od kohosi, že došel přes Duklu až do Prahy. Nic víc.

„Co teď dělá Jirka Sever? Kde jste se s ním sešel?“

„Myslíte plukovníka Severa? Nemohu, bohužel, vaši pochopitelnou zvídavost upokojit. Plukovník Sever pracuje ve funkci, která... zkrátka, setkáte-li se, bude to on, který vás vyhledá. Vám by se to nepodařilo.“

Poslouchal jsem Vinaře na půl ucha. Zase jsem byl daleko, velmi daleko, v Dalan Dzagdadu mezi jurtami, seskupenými kolem několika čínských obchodů a lámaistického chrámu se sochami démonů, slyšel jsem prskat jiskry, vyletující z uzlovitého saxaulového dřeva, na jazyku jsem po letech cítil nakyslou chuť mléčné pálenky – šimin archi. Duny kouří, písek tekoucí z pahorků putuje jako nekonečné houfy trpělivých poutníků. Sloupy par se zdvíhají do mrazivého vzduchu, ostrého jako dobrý aratský nůž.

Na hladinu tůňky u mých nohou pleskl pstruh v marném skoku za mouchou. Kola se rozběhla, rozšířila a zahoupala u břehů stébly rákosu. Na obloze pomalu táhly drobné, načechrané obláčky. Les voněl mladým jarem.

Jestli můžeš, Filipe, jed'. Sever.

Mohu jet? Ovšemže mohu! Muzeum snadno sežene na těch několik měsíců zástupce – vždyť skutečná vědecká a osvětová práce teprve začne. Do té doby budu dávno zpátky. A paní Roubíčková, u níž jsem si najal pokoj s vyhlídkou na staré náměstí, ozdobené morovým sloupem a benzínovou pumpou, moji nepřítomnost taky nějak přežije. Nemám se s kým loučit.

Bylo rozhodnuto. Obrátil jsem se od tůňky k Vyprávěči pohádek.

„Pojedu. Kolik týdnů budu mít na přípravu?“

Černé oči zajiskřily. Nejprve jsem myslel, že radosti a uspokojením, pak jsem však s rozpaky zjistil, že se Vinař směje.

„Proč myslíte, doktore, že jsem si promáčel parádní kalhoty? Pospíchal jsem za vámi. Prosím vás, podržte se té vrby...“

„Olše.“

„Co prosím?“

„Je to olše, ne vrba!“

„Tak se podržte olše.“ Vinařův hlas zněl trochu káravě. „Zvláštní letadlo do Moskvy, odkud výprava po třídním pobytu pokračuje do Ulánbátaru, letí zítra z Prahy v devatenáct hodin nula nula. Máte“ – podíval se na hodinky – „právě jedenatřicet hodin času na přípravu osobních věcí. Teď už bychom si mohli trochu pospíšet, nemyslíte? Všecko stihnete, jen klid. O odborný inventář je postaráno. V Praze už asi balí bedny – mám s sebou seznamy, budete-li si přát něco doplnit, pokusím se všechno zařídit. Budu muset zase vodou, nebo se mohu obout?“

„Můžete se obout, půjdeme po hřebenu – ale, člověče, co pas, vízum, očkování?“

„Očkování zítra v Praze a pak v Moskvě. Váš pas se vstupním mongolským vízem mám se všemi potřebnými listinami tamhle na olši, v aktovce.“

Opravdu – několik kroků za ním visela na větvi pořádně odřená taška. Teprve teď jsem si ji všiml. Jenže tentokrát to pro změnu nešlo o olši, ale o vrbu.

KAPITOLA DESETI TISÍC KILOMETRŮ

Na svého koně s černým pruhem
na zádech jsem nasedl.

Tajná kronika Mongolů

Ředitel měl s tím nedostatečně vyvinutým smyslem pro odpovědnost asi přece jen pravdu, řekl jsem si, když jsem jako první, a tedy nejméně disciplinovaný člen naší malé výpravy stáhl s ramen popruhy, konečně se narovnal a třel si žaludek, otlačený záložním padákem. Visel mi na prsou a poskakoval při každém zhoupnutí staré, zřejmě dosluhující dakoty.

Můj příklad následovala vzápětí Dušinka s Kolegyní; po nich, s kradmým pohledem na Pohlavára, chudáček Bednář. Pohlavár předstíral, že nic nevidí, ale vsadil bych krk, že mi u něho přibyl další vroubek. Nad Varšavou už to taky nevydržel a celý promáčený potem provedl s úlevným funěním totéž.

Mám ostatně pro svůj přestupek dobrou omluvu: s jedním padákem na zádech a druhým na prsou jsem nebyl ani při nejlepší vůli schopen udržet obě pouzdra na pušky, aby netloukla chvílemi o sebe a chvílemi o okraj úzké lavičky, kterou byla vybavena dakota, zařízení pro přepravu výsadkářů. Při každém klepnutí mi krvácelo srdce. Dobří myslivci a dobří i špatní sportovní střelci to pochopí – vědí, co dovede nahodilý náraz udělat s puškou, zejména je-li to slečna tak choulostivá jako moje skvěle nastřelená springfieldka 12/60, zastrčená ke všemu společně s kulovnicí Mauser 8/64 do příliš velkého pouzdra. Na shánění menšího nebyl v těch několika hodinách čas. Dušinka se obtížila rozhodně větším hříchem: sotva se vyvlékla z řemenů, vytáhla rtěnku a zrcátko. Bednář pouzdro na cigarety. Když ho ale otevíral, Pohlavár se zavrtěl, Bednář si to vyložil jako němé pokárání a pouzdro sklapl, div si nepřiskřípl prst.

Opřel jsem pohodlně bradu o dlouhé tuhé pouzdro. Byl jsem příjemně unaven vším tím zmatkem, jízdou nočním rychlíkem, vonícím Čerstvým lakem a olejem, a konečně objížděním pražských obchodů s